

громади. Ввічливість. *Humanitas*, 3, С. 68–76, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.10>.

2. Козубовська І.В., Козубовський Р.В., Милян Ж.І. Залучення майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери до волонтерської діяльності (методичні рекомендації). Ужгород, 2022. 34 с.

Марина Веденягіна,
доцент кафедри оперативного-
розшукової діяльності
та національної безпеки
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

АЛЬТРУЇЗМ ЯК ОДНА ІЗ ЗАСАДНИЧИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВОЛОНТЕРА

Говорячи про психологічні особливості волонтерської діяльності, дуже часто згадують альтруїзм як ознаку волонтера, альтруїстичні мотиви як важливі у волонтерській діяльності. Але цікаво те, що вчені досі достеменно не знають, що таке альтруїзм, які його механізми, звідки він береться. Існують різні теорії, але жодна з них не має відчутної переваги над іншими.

Поняття «альтруїзм» вперше було використано французьким філософом-позитивістом О. Контом. Він визначав альтруїзм як життя заради інших людей, у спробі принести їм добро. Сучасні дослідники ставлять під сумнів розуміння «життя заради інших», справедливо вказуючи на те, що альтруїстична поведінка приносить емоційне задоволення і підвищує самооцінку, а тому приносить користь самій людині. Справа не в тому, що людина відкидає власні інтереси та діє в чужих, а в тому, що її особистісні якості і цінності визначають отримання певної вигоди від такої поведінки [1].

Існує два основні напрямки наукової думки, що пояснюють альтруїстичну поведінку. Перший напрям ґрунтується на біологічній природі людини як соціальної тварини і стверджує, що альтруїстичні мотиви є вродженими, але не завжди проявляються, а лише за наявності певних умов. Другий напрямок говорить про псевдоальтруїстичну поведінку, стверджуючи, що альтруїзм в першу чергу приносить користь самому альтруїсту, надаючи йому значимість у власних очах і в очах суспільства, наповнюючи його життя сенсом і допомагаючи подолати страх смерті, іншими словами, що

альтруїзму як безкорисливого мотиву не існує, але є сукупність причин, які спонукають людину діяти, на думку зовнішнього спостерігача, на шкоду собі (а насправді заради себе).

Радше за все, обидва напрямки заслуговують на увагу, а справжнє розуміння альтруїзму лежить десь посередині і є комплексним, тобто має враховувати обидва підходи.

Стисло розглянемо кілька позицій щодо цього питання.

Теорія соціального навчання акцентує увагу на соціальних нормах, які прищеплюються дітям з дитинства. Згідно з цією теорією, в дитинстві дитина поводиться просоціально, бо отримує за це похвалу і винагороду, а за відмову від цього піддається покаранню, в юному віці – тому що це зустрічає схвалення з боку оточення, в дорослому віці – тому що до цих причин додається почуття задоволення від «правильного» вчинку. Яке виникає в результаті того, що відповідні переконання інтерналізуються [2]. Звідси випливає теза про те, що люди зрілого віку частіше поводяться просоціально, коли відчувають себе погано, оскільки знають про такий спосіб поліпшення власного самосприйняття.

Близькими до цих аргументів є аргументи прихильників теорії «зняття стресу». Вони стверджують, що людина, яка спостерігає за стражданнями іншої людини, відчуває дискомфорт, і припинити його переживати можна двома шляхами: піти, переставши бути свідком страждань іншого, або допомогти. Залежно від обставин і особистісних якостей людина робить вибір на користь одного з цих варіантів [3].

Біхевіористи стверджують, що альтруїзм, бажання допомогти іншим і внутрішня потреба в просоціальній поведінці закладені в нас природою, це біологічний механізм, який сприяє виживанню виду. Саме тому вони склали основу моральних норм людського суспільства. Згідно з цією точкою зору, альтруїстичні прагнення і внутрішня потреба в просоціальній поведінці у людини є вродженими, але певні обставини можуть перешкоджати реалізації цих поведінкових патернів на практиці. Наприклад, недостатня підготовка, відсутність досвіду, специфічні риси особистості тощо [4].

Нормативна теорія стверджує, що є три рушійні сили альтруїзму: сила морального обов'язку, який відчуває людина, моральні норми і правила, які людина засвоїла, і почуття відповідності, правильності і природності морального обов'язку, який відчуває людина. Тобто люди допомагають, тому що сприймають таку поведінку як соціально схвалену, як «належну»

за соціальними нормами. Вони або засвоювали ці норми в процесі навчання, або сприймали їх на прикладі оточуючих їх людей. Розуміючи, що світ не завжди їм відповідає, люди, тим не менш, хочуть бачити його справедливим і бачать свій моральний обов'язок в прагненні до цього [5].

Теорія емпатії як рушійної сили альтруїзму стверджує, що емпатія включає в себе дві основні складові: співпереживання і бажання зупинити або полегшити страждання інших. Згідно з цією теорією, емпатія притаманна всім людям, але вона проходить кілька стадій розвитку, а отже, з часом стає більш глибокою. Спостерігаючи за людиною, що потрапила в біду, спостерігач, відповідно до цієї теорії, має емпатичні переживання, які вимагають від нього втручання. Прихильники цієї теорії сперечаються з прихильниками теорії «зняття напруги», які вважають, що бажання перестати відчувати біль від емпатії є егоїстичним мотивом. Прихильники теорії емпатії стверджують, що це не егоїстична мотивація, але за певних умов ці переживання можуть призвести до відмови від альтруїстичної поведінки і до пошуку способу припинення емпатії. Наприклад, біль від емпатичного переживання можна зменшити, звинувачуючи жертву в її тяжкому становищі і переконуючи себе, що співчувати нема чому [6].

Гіпотеза «справедливого світу» стверджує, що коли ми зустрічаємо людину, яка потрапила в біду, то розцінюємо її досвід як свій власний, не відокремлюючи її переживання від наших, оскільки в цей момент переживаємо власний досвід: зіткнення з викривленим, несправедливим світом, який необхідно негайно виправити [7]. Факт несправедливості не сприймається як щось, що відбувається з іншою людиною, це трапляється і з нами, поки ми це спостерігаємо. Тому альтруїстична залученість в проблеми іншої людини не менша, ніж залученість у власні проблеми [8].

Таким чином, важливо розуміти, що альтруїзм, притаманний багатьом волонтерам, – це не, як вважалося раніше, «апофеоз самопожертви», це внутрішня потреба чинити «правильно», інакше людина почувається погано. Альтруїзм як риса характеру, альтруїстичні мотиви поведінки притаманні дуже багатьом людям, – що, зокрема, обумовлює поширеність волонтерства у світі і в Україні.

Список використаних джерел

1. Widjaja E. Motivation behind volunteerism // CMC senior theses. 2010. Vol. 4. URL: http://scholarship.claremont.edu/cmc_theses/4.

2. Matsuba M.K., Hart D., Atkins R. Psychological and social structural influences on commitment to volunteering // Journ. of Research in Personality. 2007. V. 41.
3. Eagly, A. H., & Crowley, M. Gender and helping behavior: A meta-analytic review of the social psychological literature. Psychological Bulletin, 1986, 100, 283–308.
4. Elshaug C., Metzger J. Personality attributes of volunteers and paid workers engages in similar occupational tasks // J. of social psychology. – Provincetown, 2001. – Vol. 141, № 6. – P. 752–763.
5. Dovidio, J. F., Piliavin, J. A., Schroeder, D. A. and Penner, L. A. The social psychology of prosocial behavior. Mahwah, N.J.: Erlbaum. 2006
6. Davis M.H., Mitchell K.V., Hall J.A., Lothert J., Snapp T., Meyer M. Empathy, expectations, and situational preferences: personality influences on the decision to participate in volunteer helping behaviors // Journ. of Personality. 1999. V. 67.
7. Feiler D.C., Tost L.P., Grant A.M. Mixed reasons, missed givings: the costs of blending egoistic and altruistic reasons in donation requests // Journ. of Experimental Social Psychology. 2012. V. 48
8. Greenfield E. A., Moorman S. M. Extracurricular Involvement in High School and Later-Life Participation in Voluntary Associations // The Journals of Gerontology: Series B. 2018. Vol. 73, issue 3. P. 482–491.

Софія Власенко,

доцент кафедри психології
 навчально-наукового інституту
 права та психології Національної
 академії внутрішніх справ,
 кандидат психологічних наук,
 доцент

ПОНЯТТЯ І ТИПОЛОГІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У реаліях сьогодення волонтерська діяльність в Україні набула грандіозних масштабів, важко знайти людину, яка б не була залучена чи не бажала б долучитися до діяльності даного виду. В умовах війни у структурі національної свідомості кожного українця на перший план виступають такі риси як патріотизм, емпатія, альтруїзм, почуття моральної відповідальності, толерантності тощо. Українці прагнуть